

پیشرفت علم اصول در زمان امام هادی(ع) / تبیین ولایت در زیارت غدیریه

علیرغم اینکه امام هادی(ع) در هشت سالگی به امامت رسیدند اما علوم مختلف از جمله علم اصول استنباط احکام شرعی در زمان این امام معصوم ترقی پیدا کردند.

علیرغم اینکه امام هادی(ع) در هشت سالگی به امامت رسیدند اما علوم مختلف از جمله علم اصول استنباط احکام شرعی در زمان این امام معصوم ترقی پیدا کردند.

خبرگزاری مهر، گروه دین و اندیشه: دوران امام هادی (ع) یکی از دوره های تثبیت و تبیین شیعه است. امام هادی (ع) در این دوره با هدایت افکار شیعیان و تربیت شاگردان، جریان های مخالف فکری را توجیه می کردند. یکی از کارهای مهم آن حضرت این بود که امام هادی (ع) برای بهبود اوضاع اقتصادی، فکری و فرهنگی شیعیان؛ سازمان وکالت را گسترش دادند.

وجود انبوهی از شاگردان تأثیرگذار بر جامعه، پدید آمدن آثار فراوان تأثیرگذار و حضور شیعیان با جمعیت متفاوت؛ از جمله مسائل موجود در عصر امام هادی (ع) بود.

باید گفت روایات امام هادی (ع) در منابع دست اول شیعه آمده است. فعالیت غلات در زمان امام هادی (ع) موجب شد که بیشتر وقت این امام معصوم صرف روشنگری مردم در این زمینه شود. همچنین امام هادی (ع) با بیان روایت ها به دنبال تربیت علما بود.

برخی از قواعد اصولی در روایت های امام هادی (ع) تثبیت شد. با اینکه امام هادی (ع) در هشت سالگی به امامت رسیدند اما علوم مختلف از جمله علم اصول استنباط احکام شرعی در زمان این امام معصوم ترقی پیدا کردند

برخی از قواعد اصولی در روایت های امام هادی (ع) تثبیت شد. با اینکه امام هادی (ع) در هشت سالگی به امامت رسیدند اما علوم مختلف از جمله علم اصول استنباط احکام شرعی در زمان این امام معصوم ترقی پیدا کردند.

عمده ترین چالش های دوران امام هادی در چند بخش قابل تقسیم بندی است. اول مواجهه امام با خلافت عباسی است. امام با شش تن از خلفا همزمان بوده و بخشی از چالش های ایشان با ساختار عباسیان بوده است. دومین چالش نهضت هایی بوده که علویان داشتند. این نهضت ها بخشی در راستای مسائل سیاسی و بخشی در راستای حق طلبی بوده است. سومین چالش بحث جریان های شبهه آفرین بود که سلامت اندیشه های اسلامی را هدف قرار می دادند. جریان غلات و همچنین کسانی که خرافات را طرح می کردند نیز از دیگر چالش ها بود.

غالب خلفای عباسی با توجه به شناختی که از ائمه (ع) داشتند تمام تلاش خود را به کار می بستند تا از اثرگذاری آنان جلوگیری کنند و این منجر به کنترل شدید می شد تا زمینه گسترش تشیع فراهم نیاید. این مواجهه با چند شیوه بود. امام هادی از مسیر و گذرگاه هایی که وجود داشت عدم مشروعیت خلافت عباسی را تبیین می کرد. همچنین افکار عمومی را نسبت به ماهیت اصلی بنی عباس آشکار می کرد و از لحاظ علمی با علمای درباری مقابله و مبارزه می کرد.

ایشان انجام حرکت هایی که اگرچه حق مدارانه بود اما باعث کاهش نیروهای شیعه می شد، را تشویق نمی کردند.

امام در مواجهه با جریان های غلات، اصول توحید و بحث امامت را تبیین می کردند. در بحث جبر و تفویض امام با استناد به حدیث امام صادق (ع) هر دو این نظریه را نفی می کردند و می فرمودند که امر بینابینی است و در برخورد با صوفیان و خرافات، حرکت امام تبیینی بود. به طور خلاصه حرکت امام در چالش ها، موضعی نبود و به صورت تبیینی مسائل را مطرح می کردند.

یکی دیگر از مسائل دوران امام هادی (ع) مسئله مهدویت و آماده سازی مردم برای غیبت است. بحث منجی به قدمت بشریت یکی از نیازهای بشری بوده است همچنین در تاریخ اسلام ریشه بسیار زیادی دارد.

امام هادی برای زمینه سازی آمادگی غیبت برای شیعیان اقداماتی انجام داد. ایشان با تربیت شاگردان معارف شیعی را

به پیروان و شیعیان منتقل کرد و یکی از معارف بحث غیبت است. اقدام دیگر ایشان گسترش و نظارت بیشتر بر نهاد وکالت است. هر سازمانی پس از بسط به انحراف کشیده می شود و امام انحراف سازمان وکالت را خنثی و با مدعیان دروغین برخورد کرد.

تربیت و آماده سازی نواب خاص از دیگر اقدامات ایشان است و دو نفر از نواب اربعه امام زمان از تربیت یافتگان امام هادی هستند. امام همچنین احادیثی درباره غیبت فرمودند. هشت روایت از امام هادی در رابطه با غیبت روایت وجود دارد. ایشان در روایتی ولات امام زمان را نوید می دهند.

حجت الاسلام سید قاسم رزاقی موسوی در گفتگویی به زمینه های جریان های فکری آن دوره اشاره کرد و بیان داشت: در زمینه جریان های سیاسی و اجتماعی عصر امام هادی (ع)، با ورود ترکان و قدرت گرفتن آن ها، عباسیان تضعیف شدند ولی این مسئله باعث کاهش سخت گیری ها بر روی شیعیان نشد و همچنین گسترش مباحث کلامی که از زمان مأمون باب شده بود در این عصر خودنمایی می کرد و این مسائل در ایجاد جریان های فکری تأثیرگذار بودند.

موسوی در ادامه گفت: نزدیک شدن به عصر غیبت، دشواری ها و مشکلاتی را ایجاد کرد و کاهش ارتباط شیعیان با امام به دلیل فشار دستگاه خلافت، باعث ایجاد مشکلات فکری و عقیدتی شد.

پژوهشگر عرصه تاریخ اسلام سپس به نقش صحابه در این دوره اشاره کرد و تصریح کرد: نقش اصحاب امام در دوره هایی که سخت گیری بر امام بیشتر شده بود، پررنگ تر است که با ارائه روایات به مردم کمک می کردند.

وی در ادامه بیان داشت: وکلا و جریان های فکری با توجه به نقش خود می توانستند در جامعه تأثیر فراوانی بگذارند.

حجت الاسلام رزاقی موسوی به دو جریان انحرافی در عصر امام هادی (ع) اشاره کرد و اظهار داشت: جریان زیدیه با توجه به اینکه معتقد به اصل سیف بودند بیشتر رویکرد نظامی داشتند ولی بین آن ها افرادی بودند که به شبهاتی همچون امامت امام هادی (ع) در سنین کودکی پاسخ می دادند و در مباحث فکری فعالیت داشتند.

وی خاطرنشان کرد: جریان واقفیه از وکلا شکل گرفت که به دلیل در دست داشتن منابع مالی، بیشتر به انحراف کشیده شدند.

رویکرد امام هادی (ع) در مقابله با این جریان ها به چهار روش صورت می گرفت. اول ادعیه، زیارات و مکاتبات که آن ها را از این طریق راهنمایی می کردند، دوم مباحث مهدویت که در رد واقفیه مطرح می شود. سوم تقابل جدی امام در مقابل برخی انحرافات مانند غلات صورت می گیرد و چهارم ایجاد سازمان وکالت؛ بود

وی افزود: رویکرد امام هادی (ع) در مقابله با این جریان ها به چهار روش صورت می گرفت. اول ادعیه، زیارات و مکاتبات که آن ها را از این طریق راهنمایی می کردند، دوم مباحث مهدویت که در رد واقفیه مطرح می شود. سوم تقابل جدی امام در مقابل برخی انحرافات مانند غلات صورت می گیرد و چهارم ایجاد سازمان وکالت.

آیت الله یوسفی غروی نیز در مورد یکی از مهمترین یادگارهای امام هادی یعنی زیارت جامعه کبیره گفت: در سند زیارت جامعه تشکیکی وجود دارد اما شیخ صدوق در کتاب من لایحضره الفقیه بخشی از زیارت را آورده و مرحوم امام می فرمودند که مراسیل شیخ صدوق قوی و موثق است.

وی با اشاره به اینکه برخی روایات محتوای قوی دارند اما اگر سندش مشکلی داشت بر اثبات آن قرینه وجود دارد، افزود: متن، محتوا، مضمون و دلالت زیارت جامعه مقوی و یا جبران کننده ضعف سندی است. در زیارت جامعه جملاتی وجود دارد که با الفاظ قرآن کریم مخالفت است. مثل مرجع عباد به سوی ائمه است در حالی که مرجع عباد به سوی خداست. این از تخالف های بدوی است یعنی در نظر غیر متأملانه تخالف است در حالی که اینها اولیا الله هستند و مخالفتی وجود ندارد و نه تفویض کلی بلکه تفویض موضعی است. اینکه بازگشت و یا حساب مردم با خدا باشد منافاتی ندارد با اولیا و ملائکه مقربین اش نیز حسابرسی کنند.

وی افزود: خلفای عباسی از خاندان اهل بیت (ع) خوف داشتند و افرادی گماشته بودند تا از احوال این خاندان با خبر باشند. معتصم عباسی امام جواد را به بغداد فراخواند و اما فرزندشان را در مدینه گذاشته بود. معتصم عباسی امام جواد را به شهادت رساند. از آن به بعد امام هادی به سوالات مردم پاسخ می داد.

آیت الله یوسفی غروی ادامه داد: با تمام کتمان‌هایی که ائمه رعایت می‌کردند معتصم متوجه شد که امام هادی امام شیعیان است. شیعیان وقتی دانستند که امام هادی امامشان است به ایشان در سن هشت سالگی رجوع می‌کردند و برخی از زمان‌ها خلفای عباسی مانع می‌شدند که شیعیان به نزد امام هادی بروند.

وی در مورد فضائل اخلاقی امام هادی گفت: در تاریخ آمده است که فردی ناصبی مأمور شد که به امام هادی علم تعلیم دهد همچنین مانع شود که مردم گرد ایشان جمع شوند ولی این ناصبی پس از درک علم و فضائل امام هادی، شیعه شد. نفوذ و محبوبیت حضرت از مدینه و سامرا مظاهر زیادی دارد.

وی همچنین ادامه داد: در عصر امام هادی دعبل خزاعی کشته می‌شود، در عصر متوکل حتی زنان رقاصه به زیارت امام حسین (ع) می‌رفتند به همین خاطر متوکل قبر امام حسین را خراب می‌کند. تعیین وکلا در شهرستان‌ها از طرف امام یکی از حوادث بود و متوکل به دنبال شناسایی و دستگیری آنها بود.

حجت الاسلام محسن صفدری نیز در مورد زیارت جامعه کبیره و زیارت غدیریه گفت: یکی از یادگارهایی که از امام هادی (ع) به ما رسیده زیارت جامعه کبیره است. زیارت جامعه دو بخش دارد. امام هادی (ع) در یک بخش اوصاف الهی و ملکوتی ائمه و ابعاد ولایت اهل بیت را تبیین می‌کند و در بخش دیگر که بخش مختصرتری است ویژگی‌های شیعیان خالص اهل بیت در ضمن ولایت اهل بیت بیان می‌شود.

زیارت جامعه منشور امام شناسی و شیعه شناسی است و در بعضی از نقل‌ها داریم که امام زمان (عج) در بعضی از تشرفات فرموده اند که شیعیان ما چرا جامعه نمی‌خوانند؟ و سه بار بر خواندن زیارت جامعه تاکید کرده اند.

وی افزود: زیارت جامعه منشور امام شناسی و شیعه شناسی است و در بعضی از نقل‌ها داریم که امام زمان (عج) در بعضی از تشرفات فرموده اند که شیعیان ما چرا جامعه نمی‌خوانند؟ و سه بار بر خواندن زیارت جامعه تاکید کرده اند. الحمدلله در سال‌های اخیر ترجمه و شرح‌های خوبی بر این زیارت نگاشته شده است و لازم است مورد مطالعه قرار گیرد.

این کارشناس دینی ادامه داد: زیارت غدیریه هم در رابطه با مضامین ولایت و مسئله غدیر است. امام هادی در این زیارت نیز جهات مسئله ولایت امیرالمومنین و غدیر را تبیین نموده اند.

وی افزود: نکته‌ای که در مسئله دعاها و زیارات باید توجه کنیم این است که به معنای آن داشته باشیم. رهبر انقلاب در مورد دعای عرفه و ابوحزمه سفارش کردند که در معانی و معارف دعاها توجه و تدبیر شود.

صفدری گفت: در فرازی از زیارت جامعه کبیره آمده است که «خَلَقَكُمُ اللَّهُ أَنْوَارًا فَجَعَلَكُمْ يَعْزِشُهُ مُخَدِّقِينَ» خداوند اهل بیت را نور آفرید و اهل بیت را سیطره و اشراف بر عرش قرار داد. یعنی خداوند شما را وسائط فیض و پرورش موجودات عالم قرار داده است.

وی اظهار داشت: در زیارت امام حسین (ع) داریم که به حضرت عرضه می‌داریم «ارادة الرب فی مقادیر اموره تهبط الیکم و تصدر من بیوتکم» یعنی اراده پروردگار در امور مقدرش به سوی شما خاندان فرود می‌آید و از خانه‌های شما صادر می‌شود. در حقیقت، قلب مطهر اهل بیت مقرر فرماندگی خداوند متعال بر آفرینش است. اینکه فرمود «قلب المومن عرش الله» مظهر اکمال این معنا قلب مطهر امام زمان (عج) است.

صفدری در پایان گفت: اهل بیت واسطه فیض اند. متأسفانه وهابیت به خاطر کج فهمی خیال می‌کنند که شیعه در برابر خدا برای اهل بیت شأن قائل است. اهل بیت عبد محض هستند و آنچه دارند، خدای متعال به آنها عرضه کرده است. آنها به اذن خدا نور می‌دهند. نه تنها مرام شیعه بوی شرک نمی‌دهد بلکه عین توحید است. «حتی من علینا بکم» یعنی خداوند به وجود اهل بیت بر ما منت گذاشته است. همانطور که در قرآن می‌فرماید «لَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا مِنْ أَنْفُسِهِمْ» خدا بر مؤمنین منت گذاشت که چنین پیامبر در بین آنها مبعوث کرده، ما ممنون خدا هستیم که خدا اهل بیت را برای هدایت ما قرار داده است.